

The Midrash layer

1. From last time

Shemot 19:7-11

2. Midrash, Shir haShirim Rabbah 1:29-31 (Adapted from The Sefaria Midrash Rabbah ed. 2022)

נגילה ונשמחה בך, בעשרה לשונות של שמחה נקראו ישראל, גילה, שישה, שמחה, רנה, פצחה, צהלה, עלצה, עלזה, חדוה, תרועה... ד"א נגילה ונשמחה בך, תמן תנינן נשא אדם אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל, אמר רבי אידי מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה, אתון גבי ר' שמעון בן יוחאי בעיין למשתבא דין מדין אמר להון חייכון כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה, הלכו בדרכיו ועשו לעצמן י"ט ועשו סעודה גדולה ושכרתו יותר מדאי, כיון שנתיישבה דעתו עליו אמר לה בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך, מה עשתה היא לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא, בחצי הלילה ננער משנתיה כיון דפג חמריה אמר לה בתי היכן אני נתון אמרה ליה בבית אבא אמר לה מה לי לבית אביך, אמרה ליה ולא כך אמרת לי בערב כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך, הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי ועמד והתפלל עליהם ונפקדו ללמדך מה הקב"ה פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות, והרי דברים קל וחומר ומה אם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו אין לי חפץ בעולם טוב ממך נפקדו, ישראל המחכים לישועת הקב"ה בכל יום ואומרים אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה עאכ"ו!

"Let us exult and rejoice in you." Ten expressions of joy are employed in Israel's regard: *Gila, sisa, simḥa, rina, pitzḥa, tzahala, alatza, alaza, ḥedva, terua...*

Another matter, "let us exult and rejoice in you." We learned there: If a man marries a woman and stays with her ten years and she has not given birth, he may not remain idle. Rabbi Idi said: There was an incident involving a certain woman in Sidon who stayed with her husband ten years and did not give birth. They came to Rabbi Shimon bar Yochai and sought to separate from one another. He said to them: 'By your lives, just as you came together with food and drink, so too, you shall separate only with food and drink.' They followed his advice and made a celebration for themselves, made a great feast, and she got him to drink in excess. When he was in good spirits, he said to her: 'My daughter, see any good item that I have in the house, take it, and go to your father's house.' What did she do? After he fell asleep, she motioned to her servants and maidservants and said to them: 'Carry him in his bed and take him to my father's house.' At midnight he awakened from his slumber after his wine had abated. He said to her: 'My daughter, where am I?' She said to him: 'In my father's house.' He said to her: 'What am I doing in your father's house?' She said to him: 'Is this not what you said to me in the evening: See any good item that I have in the house, take it, and go to your father's house? There is no item in this world better for me than you.' They went to Rabbi Shimon ben Yochai and he stood and prayed for them and they were remembered, to teach you that just as the Holy One blessed be He remembers the barren, so too, the righteous cause the barren to be remembered. And [additional] matters may be inferred *a fortiori*: If a flesh and blood [woman], because she said to another of flesh and blood 'there is no item in this world better for me than you,' was remembered, Israel, who are waiting for the salvation of the Holy One blessed be He every day, and say: 'There is nothing good in the world other than You,' all the more so.

3. Midrash, Shir haShirim Rabbah 1:18 (Adapted from The Sefaria Midrash Rabbah ed. 2022)

כי טובים דודין מייך דברי תורה דומין זה לזה, דודין זה לזה, קרובין זה לזה, המד"א או דודו או בן דודו... שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן חביבין דברי סופרים כדברי תורה מה טעם וחכך כיון הטוב. חברייא בשם רבי יוחנן חביבין דברי סופרים מדברי תורה שנאמר כי טובים דודין מייך האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור, ה' טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב...

Another matter, "as your love [*dodekha*] is better than wine"; matters of Torah are similar to each other, they are companions to one another, they are close to each other, just as you say: "Or his uncle [*dodo*] or his cousin" ([Leviticus 25:49](#)).

Shimon bar Abba [said] in the name of Rabbi Yochanan: The words of the scribes are as dear as matters of Torah. What is the reason? "Your palate is like fine wine" ([Song of Songs 7:10](#)). The scholars [said] in the name of Rabbi Yochanan: The words of the scribes are dearer than matters of Torah, as it is stated: "Your palate is like fine wine."

One who says there are no phylacteries, which contradicts matters of Torah, is exempt; [one who says they have] five compartments, which adds to the words of the scribes, is liable...

4. Midrash, Shir haShirim Rabbah 3:21 (Adapted from The Sefaria Midrash Rabbah ed. 2022)

בעטרה שעטרה לו אמו, א"ר יוחנן שאל רשב"י את רבי אלעזר ברבי יוסי אמר לו אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו? אמר לו הן, אמר לו היאך? אמר לו למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה 'בתי' ולא זו מחבבה עד שקרא אותה 'אחותי' ולא זו מחבבה עד שקרא אותה 'אמי'. כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן 'בתי' הה"ד (תהלים מ"ה) שמעי בת וראי, ולא זו מחבבן עד שקראן 'אחותי' שנא' (שה"ש ה') פתחי לי אחותי רעיתי, ולא זו מחבבן עד שקראן 'אמי' שנא' (ישעיה נ"א) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו, ו"לאמי" כתיב. עמד רשב"י ונשקו על ראשו ואמר אלו לא באתי אלא לשמוע מפיד הטעם הזה דיי.

"At the crown with which his mother crowned him," Rabbi Yochanan said: Rabbi Shimon ben Yochai asked Rabbi Elazar ben Rabbi Yosei, he said to him: 'Have you possibly heard from your father what is: "At the crown with which his mother crowned him"?' He said to him: 'Yes.' He said to him: 'What?' He said to him: '[It is analogous] to a king who had an only daughter and he loved her exceedingly much and would call her: My daughter. He did not stop loving her until he called her: My sister. He did not stop loving her until he called her: My mother. So too, the Holy One blessed be He loved Israel exceedingly much, and called them My daughter; that is what is written: "Hear, My daughter, and see" ([Psalms 45:11](#)); He did not stop loving them until He called them My sister, as it is stated: "Open for me, my sister, my lover" ([Song of Songs 5:2](#)); He did not stop loving them until he called them My mother, as it is stated: "Heed Me My people, listen to Me My nation [*uleumi*]" ([Isaiah 51:4](#)), My mother [*ule'im*] is written.' Rabbi Shimon ben Yochai stood, kissed him on his head, and said: 'Had I come only to hear from you this explanation, it would have sufficed for me.'

5. Bishop Origen (2nd-3rd c.), Song of Songs (Lawson tr.), Book Two, Commentary to Shir haShirim 1:5

Here again the person of the Bride is introduced as speaking, but she speaks now not to those maidens who are wont to run with her, but to the daughters of Jerusalem. To these, since they have spoken slightly about her as being ugly, she now makes answer...

This Bride who speaks represents the Church gathered from among the Gentiles; but the daughters of Jerusalem to whom she addresses herself are the souls who are described as being most dear because of the election of the fathers, but enemies because of the Gospel. Those are, therefore, the daughters of this earthly Jerusalem who, seeing the Church of the Gentiles, despise and vilify her for her ignoble birth; for she is baseborn in their eyes, because she cannot count as hers the noble blood of Abraham and Isaac and Jacob...

The Bride knows that the daughters of the former people impute this to her, and that because of it they call her black, as one who has not been enlightened by the patriarchs' teaching. She answers their objections thus: I am indeed black, O daughters of Jerusalem, in that I cannot claim descent from famous men, neither have I received the enlightenment of Moses' Law. But I have my own beauty, all the same...

6. Dr. Tamar Kadari, למלאכת העריכה במדרש שיר השירים רבה, pg. 104

נראה כי יש לחפש את הטעם לעניין בפסוק משיר השירים ג:יא. זוהי הפעם היחידה בה נזכרת אמו של שלמה בכל מגילת שיר השירים. פרשנות הפסוק באופן מילולי, כעוסק בשלמה המלך ובבת-שבע אמו (כשיטת ר' יוחנן), אינה מעוררת כל בעיה פרשנית. הקושי בפנינו ניצב רשב"י נובע מכך שהוא מעוניין לדרוש את הפסוק באופן אלגורי, ולא באופן מילולי. כיצד ניתן לפרש את הפסוק באופן אלגורי כי "שלמה" הוא הקב"ה, אם למלך זה ישנה אם?!

ייתכן כי לעניין זה מצטרפת בעיה נוספת. הפרשנות האלגורית של הפסוק מובילה למסקנה כי הא-ל הוא ילוד אשה. דרשה מעין זו עלולה חלילה לתמוך באמונה הנוצרית, יריבתה של היהדות...

It appears that one could seek an explanation for this from Shir haShirim 3:11. This is the only time in the entire megillah in which Solomon's mother is mentioned. A literal explanation of the verse as referring to King Solomon and his mother Batsheva (as per Rabbi Yochanan) would not awaken any exegetic problem. The problem before which Rabbi Shimon bar Yochai stands emerges from the fact that he wants to explain the verse allegorically, not literally. How could one explain the verse allegorically, to say that "Solomon" is Gd, if this king has a mother?!

Perhaps another problem joins this issue. The allegorical explanation of the verse leads to the conclusion that Gd is born of a woman. A teaching like that could, Gd forbid, support the beliefs of Christianity, rival of Judaism...

7. Mishnah, Yoma 8:9

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ד' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל:

Rabbi Akiva said: You are fortunate, Israel! Before whom are you purified, and who purifies you? Your father in Heaven... As a mikvah purifies the impure, so Gd purifies Israel.

Rashi's Approach

8. Rashi, Introduction to Shir haShirim

"אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי, " מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וסוף דבר אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו. ואף על פי שדברו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופניה ועל סדרה כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה.

וראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה. יש סודרים כל הספר הזה במדרש אחד, ויש מפוזרים בכמה מדרשי אגדה מקראות לבדם ואינם מתיישבים על לשון המקרא וסדר המקראות. ואמרתי בלבי לתפוש משמעות המקרא ליישב ביאורם על סדרם, והמדרשות מרבתינו אקבעם מדרש ומדרש איש איש במקומו.

ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר "אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה," ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים.

ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעורים אליו ומודה על פשעה. אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה בהם נקשר עמה באהבה עזה, להודיעם כי לא מלכו ענה ולא שילוחיה שילוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה:

"Gd said one thing; I heard two." One verse leads to multiple explanations, and in the end there is no verse that leaves its *peshat* and meaning. And although the prophets spoke with metaphors, one must establish the metaphor on its foundation and order, as the verses are arranged, one after the other.

And I saw in this book multiple midrashim of *aggadah*. Some arrange this entire book in one midrash, some are scattered in multiple midrashim of *aggadah*, individual verses, and they do not match the language of the text and order of the verses. And I said to myself to take the meaning of the text, to resolve their explanations in order, and I will establish the midrashim of our Rabbis, each midrash in its place.

And I say that Shlomo saw, with Divine inspiration, that Israel would be exiled, exile after exile, destruction after destruction, and to grieve in this exile for their original honour and to remember the initial love in which they were a *segulah* for Gd from all the nations, saying, "I will go and return to my first husband, for it was better for me then than it is now. (Hosheia 2:9)" And they would remember His kindnesses and their trespass, and the good He had said to give them at the end of days.

And he established this book with Divine inspiration in the language of a woman bound in living widowhood, longing for her husband, yearning for her beloved, remembering her youthful love for him and admitting her error. And her beloved is pained in her pain, and he recalls the kindnesses of her youth and her beauty and her good deeds in which he bonded with her in a mighty love. [This was done by Solomon] to inform them [that He had not oppressed her of His own will, and He had not sent her away; she is still His wife, and He is still her husband, and He will return to her.

9. Talmud, Makkot 24b

לכך אני מצחק דכתיב +ישעיהו ח'+ "ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו," וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה. באוריה כתיב +מיכה ג'+ "לכן בגללכם ציון שדה תחרש," בזכריה כתיב +זכריה ח'+ "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם." עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת.

"This is why I laugh! It is written, 'I will call loyal witnesses, Uriah the Kohen and Zecharyah ben Yeverechiah.' How are they connected – Uriah was in the first Temple, Zecharyah in the second Temple! The text links their prophecies: Uriah said, 'Because of you, Zion will be plowed.' Zecharyah said, 'Elders will sit in the streets of Jerusalem.' Until Uriah's prophecy was fulfilled, I worried that Zecharyah's prophecy would not be fulfilled. Now that Uriah's prophecy has been fulfilled, it is known that Zecharyah's prophecy will be fulfilled."

10. Rashi to Shir haShirim 5:1

"אריתי" – "לקטתי" והוא לשון משנה "כמלא אורה וסלו." ואף לשון מקרא (תהלים פ) "וארוה כל עוברי דרך." ונאמר על שם הקטורת... *Ariti* – "I have collected". Like the Mishnah's "the breadth of an *oreh* and his basket." And also biblical language (Tehillim 80, "And all of the passersby *aruha*." It refers to the incense here...

11. Rashi to Shir haShirim 7:5

"אפך כמגדל הלבנון" - איני יכול לפרשו לשון "חוטם" לא לענין פשט ולא לענין דוגמא, כי מה קילוס נוי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל?! ואומר אני "אפך" לשון פנים... שעל המצח הוא מדבר שהוא עיקר הכרת פנים, כענין שנאמר... ותדע שהרי מקלסה והולך מלמטה למעלה עיניך בריכות בחשבון ואחריהם המצח. וכן האומות מקלסות (יחזקאל ג:ה)...

"*Apeich is like the tower of Lebanon*" – I cannot explain it as "nose", not within the *peshat* and not as a metaphor, for what praise of beauty is there in a large nose, upright as a tower?! And I say *apeich* means "face"... for it is speaking of the forehead, which is the essential way to recognize a face, as in... And you know this for he praises her and goes along upward, "Your eyes are as pools in Cheshbon," and after them the forehead. And so the nations praise...

12. Rashi to Shir haShirim 5:10

דודי צה - לבן כמו (איכה ד) צחו בחלב:

ואדום - אפרש תחלה כל הענין לפי פשוטו קילוס נוי בחור כשהוא לבן ופניו אדמוניות:...

דודי צה - ולבן להלבין עונותי. "צה ולבן" כשנראה בסיני, נראה כזקן מורה הוראות, וכן בשבתו למשפט (דניאל ז) "לבושיה כתלג חור ושער רישיה כעמר נקא."

ואדום - ליפרע משונאיו כענין שנאמר (ישעיה סג) "מדוע אדום ללבושיך."

"My beloved is *tzach*" – White, like "more *tzach* than milk" (Eichah 4)

"And red" – I will first explain it according to *peshat*, praising a youth's beauty when he is white and his face *Admoni*...

"My beloved is *tzach*" – And white, to bleach my sins. "*Tzach* and white" when seen at Sinai, appearing like an elder teaching Halachic rulings, and so when He sits in justice, as in Daniel 7, "His garb is white like white snow, and the hair of his head is like clean wool."

"And red" – To punish his enemies, as in, "Why is Your garb red."

Rashi on Shir haShirim

13. Rashi to Shir haShirim 1:2

זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה מי יתן וישקני המלך שלמ' מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה:

She speaks this song in her mouth in her exile and widowhood. "Would that King Solomon would kiss me of the kisses of his mouth, as He once did." Because in some places they kiss on the back of the hand or the shoulder, but I desire and yearn that He should act with me as He did in the beginning, like a groom to a bride, mouth to mouth.

14. Rashi to Shir haShirim 1:3

"עלמות אהבוך" - בא יתרו לקול השמועה ונתגייר, אף רחב הזונה אמרה (יהושע ב) "כי שמענו את אשר הוביש וגו'" וע"י כן (שם) יהושע ב' ("כי ד' אלקיכם הוא אלקים בשמים וגו'").

"The young women loved you" – Yitro came when he heard and converted. And Rachav the *zonah* also said, "For we heard how He dried up... For Hashem your Gd is Gd in the Heavens, etc."

15. Rashi to Shir haShirim 1:4

משכני אחרוך נרוצה - אני שמעתי משלוחיך רמז שאמרת למשכני ואני אמרתי אחרוך נרוצה להיות לך לאשה:

16. Rashi to Shir haShirim 2:7

השבעתי אתכם - אתם האומות:

בצבאות או באילות - שתהיו הפקר ומאכל כצביים ואיילי:

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה - שביני לדודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות אחריכם:

עד שתחפץ - בכל עוד שהיא תקועה בלבי והוא חפץ בי:

17. Talmud, Ketuvot 111a

ג' שבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל בחומה ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם ואחת שהשביע הקב"ה את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי

What is the purpose of these three oaths? That the Jews should not ascend as a wall, that the Jews should not rebel against the nations, and that the nations should not overly oppress the Jews.